

rtalt slik de fortjener, heller ikke i litteraturen, skriver Jan Grue.

FAKTA

Saken:

■ I USA bor det over 20 millioner papirløse innvandrere.

■ I boka «Underground America» (2008) forteller 25 av dem sine historier.

■ Boka er en del av prosjektet Voice og Witness, som har blitt utgitt siden 2004 i regi av det uavhengige forlaget McSweeney's.

■ Fortellingene i «Underground America» skriker etter oppfølging, diskusjon og debatt. De skriker også etter et norsk motsvar, etter fortellinger fra rumenske gatemusikant og tiggere, fra asylsøkere og prostituerte, skriver Jan Grue i denne artikkelen.

■ En lengre versjon av artikkelen står på trykk i Vinduet 03/2009, som kommer ut denne uka.

Forfatteren:

■ Jan Grue er stipendiat ved Avdeling for helsefag ved Høgskolen i Oslo.

FORBILDE: Journalisten og historikeren Studs Terkel (1912–2008).

av en paramilitær offiser i nærmere et tiår før han kom seg ut av landet. Det var ikke en historie som ble lyttet til av den amerikanske domstolen som avgjorde asylsøknaden hans. Han fikk 20 minutter til å forklare seg, og Orners hypotese for dommerens beslutning er ganske enkelt at det ble «én guatemalaler for mange den dagen».

Det er et tilbakevendende problem: Loven, og i litt mindre grad journalistikken, har lett for, og like ofte et presserende behov for, å redusere historier til gjenkjennelige mønstre. Det er rett og slett ikke plass til erfaringene og stemmene til mennesker som i stort omfang må klassifiseres enten som grunnløse eller berettigede asylsøkere, som trusler eller som ofre. Verken nyhets- eller rettsaker er egnede arenaer for tvetydighet. Eduardos historie var ikke noe dommen ønsket, orket eller trengte å sette seg ordentlig inn i.

Det er denne forflatningen «Underground America» forsøker å motarbeide. Målet var ikke å gi et helhetlig bilde av immigrasjonsproblematikken i USA, men å få frem det faktum at det fantes, og finnes, et enormt antall enkeltmennesker som lever svært utsatt på grunn av mangelen på rettsvern. Prosjektet henter inspirasjon fra WPA, eller *Works Projects Administration*, som var fellesbetegnelsen på de omfattende sysselsettingsprosjektene som inngikk i Franklin D. Roosevelts New Deal-politikk.

Størsteparten av innsatsen gikk til bygging av infrastruktur – blant de mer kjente er Camp David og La Guardia-flyplassen i New York – men det ble også opprettet et femdelt kunst- og dokumentasjonsprosjekt, *Federal One*, som blant annet samlet inn historier fra folk over hele landet.

En av dem som deltok var Studs Terkel, senere en av USAs mest kjente historikere, som inntil han døde i 2008 satt i styret for Voice of Witness-prosjektet. Det var en naturlig forbindelse. Terkel lot den oversatte arbeiderklassen fortelle sine historier, og det er i dag ikke til å komme fra at det i stor grad er papirløse innvandrere som holder den amerikanske økonomien flytende.

17 år gamle Estrellas historie er en av Orners favoritter. Hun kom til USA da hun var seks uker gammel. Hun forteller om skolegang og om fremtidsplaner. Hun har en rimelig god sjanse til å komme seg inn på universitetet – og til å få seg jobb. Det var imidlertid ikke mulig for henne å bli med på skoletur til Hawaii, fordi det ville innebære å vise legitimasjon på flyplassen, noe som igjen kunne føre til at hun ville bli arrestert og deportert. Det er noe lettere absurd ved håndhevingen av en innvandringspolitikk som i teorien bygger på nulltoleranse, men som i praksis fungerer etter kasinometoden.

«Ingen vil stå inne for at vi skal deportere mer enn 20 millioner mennesker – de er for godt integrert i de økonomiske strukturerne. I stedet slår vi oss til ro med å verkelige historier skal være eksepsjonelle? Boken er derfor en underlig hybrid. Den er et litterært verk som av nødvendighet etterstreber en ekstrem form for naturalisme, og et politisk resonnement som av samme grunn må la de fleste argumentene forbli implisitte.

Til dels ligger kjernen av det politiske prosjektet i «Underground America» i forsøket på å overskride rammefortellingene som benyttes for å karakterisere innvandrere som et unison, uformelig dem, rammefortellingene som gjør dem til karakterer fremfor noe. Et språklig grep som bidrar til dette er å erstatte høyresidens «ulovlige innvandrere» med det mer nøytrale «papirløse innvandrere». Men dette er en hårfin balanseakt. Jo mer bøkene i Voice of Witness-serien fremstår som et politisk partisinnlegg, dess mindre politisk effekt vil de få.

«Det finnes nok av uønskede historier også her i landet»

stykkevis-og-delt-metoden. Med Orners ord:

«Bush tilbød ikke engang amnesti, men en såkalt 'vei til statsborgerskap' for alle som befant seg i landet på det tidspunktet. Og høyresiden gikk fullstendig fra vettet. Obama har sagt mange av de riktige tingene om dette, men det er politisk sett veldig vanskelig å få til noe. Foreløpig har han lovt at han skal 'gjøre prosessen mer menneskelig'. Vi får se. Jeg var med på en grensepatrijle i Texas for seks måneder siden. De har noen fantastiske leker! Fly og jeeper og tanks. Og et luftskip. Satellitter og det hele. Det er en ganske betydelig økonomisk investering, og Kongressen fornyer budsjettet

år etter år. Vi trives med tingenes tilstand.»

Bushs initiativ gikk ut på å tilby en gjestearbeiderordning til de udokumenterte innvandrerne, som i praksis ville gitt 12 millioner mennesker et minimum av rettsvern, samt et utgangspunkt for å opparbeide seg muligheter til å søke om permanent oppholdstillatelse. Initiativet ble nedstemt i Senatet i 2007. I skrivende stund har Barack Obamas forsiktige fremstøt på immigrasjonsfeltet druknet fullstendig i debatten rundt finanskrisen. Og i tiden fremover vil det han har av politisk kapital trolig bli brukt på å få utvidet retten til grunnleggende medisinsk behandling til arbeiderklassen og den lavere middelklassen.

Hele boken igjennom går mangelen på papirer hånd i hånd med mangelen på tilgang til grunnleggende helsetjenester. Innvandrere kommer til USA med skyhøye forhåpninger (og ofte med tilsvarende høy gjeld til menneskesmuglere), jobber seg halvt i hjel, blir skadet på jobben eller bare syke av slitet, og ender opp med å måtte reise tilbake, gi opp ethvert håp om å tjene skikkelig, eller begge deler. En arbeidsgiver kan ha sterke insentiver for å ansette noen som mangler papirer, men for legens del er det ingenting å hente.

Det er et deprimerende mønster, og ettersom de samme strukturproblemerne går igjen i mange av de 25 historiene er det umulig å unngå en viss monotoni i «Underground America». Nær sagt selvfølgelig, for hvem har rett til å kreve at virkelige historier skal være eksepsjonelle? Boken er derfor en underlig hybrid. Den er et litterært verk som av nødvendighet etterstreber en ekstrem form for naturalisme, og et politisk resonnement som av samme grunn må la de fleste argumentene forbli implisitte.

Til dels ligger kjernen av det politiske prosjektet i «Underground America» i forsøket på å overskride rammefortellingene som benyttes for å karakterisere innvandrere som et unison, uformelig dem, rammefortellingene som gjør dem til karakterer fremfor noe. Et språklig grep som bidrar til dette er å erstatte høyresidens «ulovlige innvandrere» med det mer nøytrale «papirløse innvandrere». Men dette er en hårfin balanseakt. Jo mer bøkene i Voice of Witness-serien fremstår som et politisk partisinnlegg, dess mindre politisk effekt vil de få.

Samtidig finnes det en annen fallgrube: Jo mindre historiene settes i sammenheng, dess større er faren for at den dekontekstualiserte, apolitiske og estetiserte lidelsen tar overhånd. Et prosjekt som «Underground America» kan med andre ord ikke stå alene – boken skriker, mer enn de fleste andre verk, etter oppfølging, diskusjon og debatt for å kunne virke best mulig, både politisk og estetisk. For den del skriker den også etter et norsk motsvar, etter fortellinger fra rumenske gatemusikant og tiggere, fra asylsøkere og prostituerte. Det finnes nok av uønskede historier også her i landet.

Jan Grue

innvandreres rett til å bidra til økonomisk

FOTO: AFP/SCANPIX

rustet for å forstå det komplekse flettverket av motstridende institusjonelle interesser som styrer hverdagen til papirløse innvandrere. Dette er viktig i et land som i høyeste grad anerkjenner retten deres til å bidra til økonomisk vekst og til å betale skatt, men ikke til å benytte helsetjenester eller reise fritt på tvers av delstatsgrensene. Det er en uholdbar situasjon, og Orners motivasjon for å engasjere seg var i utgangspunktet rettferdig harme.

«I 2005 representerte jeg en mann fra Guatemala i en immigrasjonssak i San Francisco. Det gikk... ikke så bra, og det fikk meg til å begynne å lure på hva jeg virkelig kunne bidra med når det gjaldt den forferdelige situasjonen udokumenterte innvandrere i dette landet befinner seg i.»

Saken Orner snakker om er beskrevet i innledningen til «Underground America». Mannen fra Guatemala, Eduardo, tilhørte landets forfulgte urbefolkning, og ble holdt fanget sammen med moren og søsteren